

RYHMÄNOHJAAJAN KÄSIKIRJA

SAATTEEKSI

Tähän käsikirjaan on koottu nykylukioon sopivimmat ajantasaisimmat ryhmänohjaajan tehtäväkuvaukset. Käsikirjaa laadittaessa on hyödynnetty eri kuntien aiemmin laadittuja ryhmänohjausmateriaaleja ja poimittu niistä parhaat palat. Käsikirjassa on myös paljon omia ajatuksia, havaintoja ja pohdintoja ryhmänohjaajan työstä.

Tämän ryhmänohjaajan käsikirjan tavoitteena on lisätä opiskelijan hyvinvointia lukiossa korostamalla ryhmänohjaajan roolin merkitystä lukiokoulutuksessa. Käsikirjan avulla ryhmänohjaaja pystyy entistä paremmin jäsentämään, selkiyttämään ja täsmentämään omia työtehtäviään, mikä lisää myös ryhmänohjaajan omaa hyvinvointia. Käsikirjan tarkoituksena on helpottaa ryhmänohjaajan työtä antamalla teorian lisäksi erilaisia käytännön vinkkejä sekä tehdä näkyväksi ryhmänohjaajan monipuolista työtä ja työn merkitystä lukiossa.

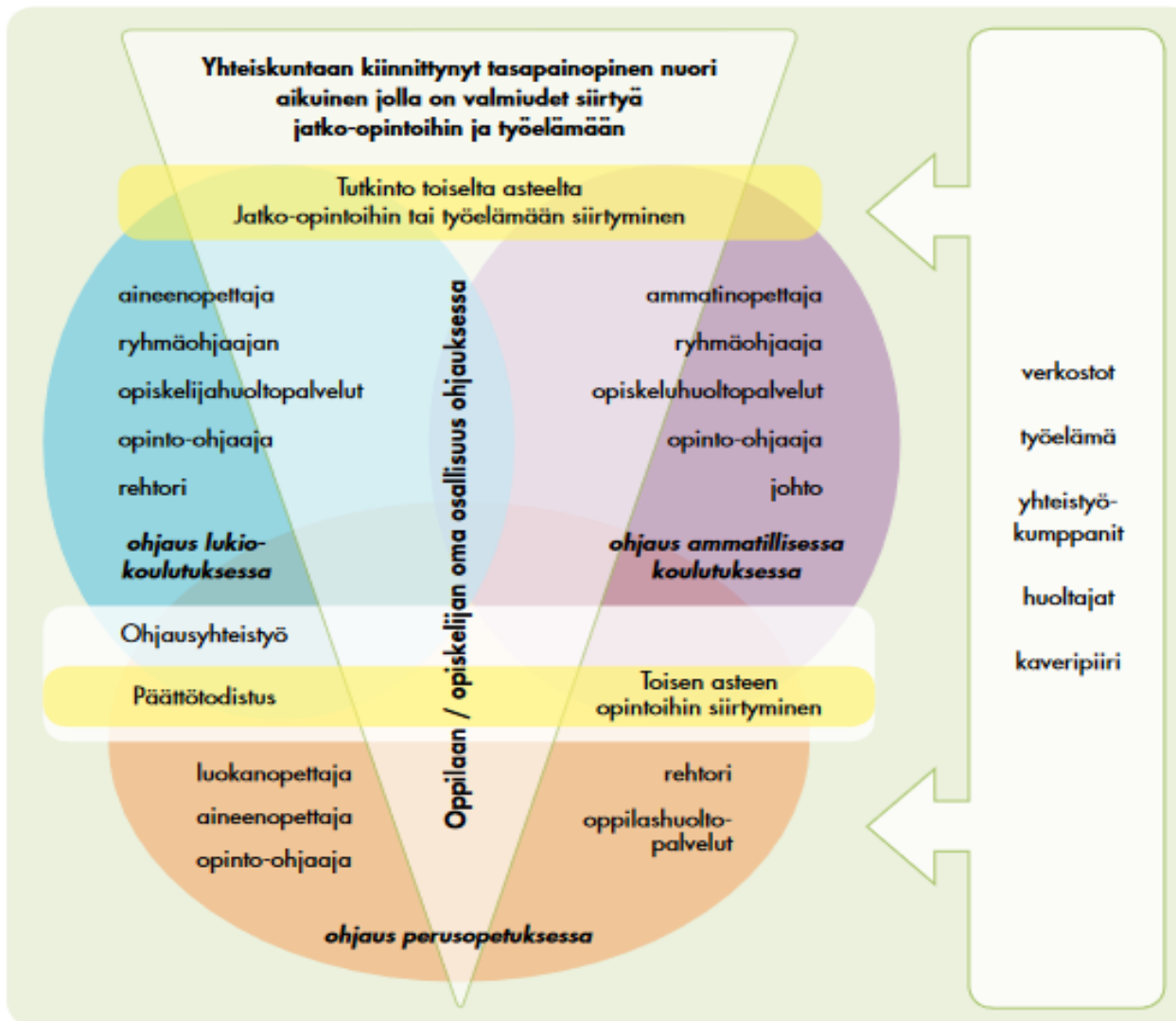
Tampereen kaupungin lukioihin laadittu ryhmänohjaajan kansio (2007) summaa hyvin ryhmänohjaajan tärkeän roolin lukiossa: Ryhmänohjaajan kansiolla halutaan tuoda mielekkyyttä ja selkeyttä ryhmänohjaajan monipuoliseen ja tärkeään työhön. Lisäksi tavoitteena on luoda konkreettisia apuvälineitä työhön, selkiyttää ohjauksen työnjakoa ja lisätä informaation kulkua opiskelijan ohjauksen näkökulmasta. Nämä samat näkemykset ovat myös tässä käsikirjassa keskeisiä näkökulmia. Kuitenkin on syytä huomioida, että ryhmänohjauksen järjestämistä määrittävät myös lukioiden paikalliset tarpeet ja koulukohtaiset suunnitelmat. Työtehtävät voivat siis vaihdella, ja kaikkiin kouluihin sopivaa, täydellistä mallia ei ole olemassa.

Tämä käsikirja on helposti muokattavissa oleva kokonaisuus, johon voi tarvittaessa lisätä uutta tietoa ja poistaa vanhaa. Käsikirja ei missään nimessä ole valmis kokonaisuus, vaan se on elävä, aktiivinen ja muuttuva perusmalli, joka on muokattavissa eri lukioiden käyttöön. Käsikirja mahdollistaa myös ryhmänohjauskäytänteiden yhtenäistämisen saman kunnan eri lukioiden välillä, mikä vähentää yksittäisen ryhmänohjaajan työtaakkaa.

Jokaisella lukio-opiskelijalla on oikeus saada opetuksen lisäksi ohjausta jokaisena koulupäivänä. Ohjauksesta on säädetty lukiolaissa sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa sekä myös Lukion opetussuunnitelman perusteissa 2019.

Opetushallitus on tämän lisäksi julkistanut kesällä 2014 Hyvän ohjauksen kriteerit, jota koulutuksen järjestäjät ja oppilaitoksen kaikki toimijat voivat käyttää ohjauksen

laadun, kehittämisen ja varsinaisen toiminnan tukena. Oheinen kuvio havainnollistaa ohjauksen kokonaisuutta ja jatkumoa.

HYVÄN OHJAUKSEN KRITEEIT

KUVIO 1: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/hyvan_ohjauksen_kriteerit_0.pdf

Ryhmäohjaus ei saisi olla pelkkää lukion käytännön asioista tiedottamista, vaan ryhmäohjaaja tulisi nähdä pikemminkin turvallisena ja luotettavana aikuisena, jolla on kärsivällisyyttä ja ymmärrystä opiskelijan elämän eri tilanteissa. Tätä ajatusta tukee myös keväällä 2021 tekemämme kysely ryhmäohjaajan roolista Kouvolan iltalukion ja Kuopion Lyseon lukion opettajille. Tässä kyselyssä ryhmäohjaajat kokivat olevansa pikemminkin tiedottajia, viestien lähettäjiä ja käytännön asioiden selvittäjiä kuin opiskelijan tuntoja kuulevia turvallisiksi lähiaikuisia. Kyselyn mukaan ryhmäohjaajat kokivat myös, ettei heillä ole tarpeeksi aikaa opiskelijan henkilökohtaisempaan kohtaamiseen.

Ryhmänohjaus on parhaimmillaan opiskelijan vierellä kulkemista koko opintojen ajan. Ryhmänohjaaja luo ryhmäänsä yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, lisää tasa-arvoa ja hyväksyntää ryhmän jäsenten kesken. Ryhmänohjaaja edistää omalla työllään opiskelijan ja koko ryhmän hyvinvointiosaamista.

Hyvinvoiva lukiolainen kasvaa hyvässä ja osaavassa ohjauksessa sekä arvostavassa ja innostavassa opiskeluympäristössä aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi. Siihen hän tarvitsee oppilaitoksen aikuisten tukea ja hyvin toimivaa opiskeluryhmäänsä.

“Yksilön ja yhteiskunnan kannalta tärkeänä yhteisenä tavoitteena on klassisten sivistysihanteiden toteuttaminen eli pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen” (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019, johdanto). Ryhmänohjaaja on avainasemassa tukemassa lukiolaisen kasvua ja kehittymistä näitä ihanteita kohti.

Ryhmänohjaajan rooli: kuuntelua ja kuulumisten vaihtoa! Ole läsnä ja lähellä!

Heli Piironen
FM, Kouvolan iltalukio

Jutta Mäkisalo
FM, Kuopion Lyseon lukio

SISÄLLYSLUETTELO

SAATTEEKSI	1
OPPILAS- JA OPISKELIJAHUOLTOLAKI SEKÄ LUKIOLAKI LUKIOLAISEN HYVINVOINNIN PERUSTEENA	5
<i>Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki</i> <i>Lukiolaki</i>	
LUKION OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET 2019 JA HYVINVOINTI	6
<i>Laaja-alainen osaaminen ja hyvinvointi</i>	
LUKION OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET 2019 JA RYHMÄNOHJAUS	7
LUKIOLAISEN HYVINVOINTI LASKUSSA?	8
TIETOA LUKIOLAISEN KOULU-UUPUMUKSEN SYISTÄ JA ILMENEMISMUODOISTA	9
LUKIOLAISEN HYVINVOINTIA TUKEVAT ASIAT	9
KOULU-UUPUMUKSEN TUNNISTAMINEN JA ENNALTAEHKÄISEMINEN	11
RYHMÄNOHJAAJAN ROOLI NYKYTUTKIMUKSEN VALOSSA	11
<i>Lukiolaisten kokemuksia ryhmänohjaajan roolista</i>	
RYHMÄNOHJAAJAN TEHTÄVÄT	14
TYÖKALUJA RYHMÄNOHJAAJALLE	16
1. <i>Huolen vyöhykkeet</i>	
2. <i>Huolipalaverimalli</i>	
3. <i>Huoliviestimalleja</i>	
4. <i>Kyselyitä ja harjoituksia</i>	
RYHMÄNOHJAAJALLE POHDITTAVAKSI	19
KUVAT	21
KUVIOT	21
TAULUKOT	21
LÄHTEET	21
LIITTEET	25

OPPILAS- JA OPISKELIJAHUOLTOLAKI SEKÄ LUKIOLAKI LUKIOLAISEN HYVINVOINNIN PERUSTANA

Lukio-opiskelijan ohjausta säätelevät monet eri lait, joista ryhmäohjauksen kannalta keskeisimmät ovat oppilas- ja opiskelijahuoltolaki sekä lukiolaki. Opiskeluhoollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 §).

OPPILAS- JA OPISKELIJAHUOLTOLAKI

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 2 § tarkoituksena on edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä. Sen tarkoituksena on edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä.

LUKIOLAKI

Lukiolain 2 § mukaan “lukiokoulutuksen tarkoituksena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja, taitoja ja valmiuksia. Lisäksi koulutuksen tarkoituksena on antaa opiskelijoille valmiuksia elinikäiseen oppimiseen ja itsensä jatkuvaan kehittämiseen.” (Lukiolaki 714/2018.)

Lukiolaki 25 §

Opiskelijalla on oikeus saada opetusta ja opintojen ohjausta, ja opinto-ohjauksen lisäksi **tarpeidensa mukaista henkilökohtaista ja muuta opintojen ja jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvää ohjausta** (Lukiolaki 714/2018).

Lukiolaki 31 §

Huoltajille on annettava riittävän usein tietoa opiskelijan työskentelystä ja opintojen edistymisestä (Lukiolaki 714/2018). Myös koulutuksen järjestäjän tulee varmistaa, että opiskelijoilla on mahdollisuus vaikuttaa koulutuksen järjestäjän tässä laissa tarkoitettuun toimintaan ja sen kehittämiseen sekä osallistua opiskelijoita koskevien ja opiskelijoiden asemaan vaikuttavien päätösten valmisteluun.

Lukiolain mukaan opiskelijoilla on myös oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Muita lukiolaisen hyvinvointiin vaikuttavia lakeja ovat terveydenhuoltolaki ja valtioneuvoston asetus liittyen opiskeluterveydenhuoltoon sekä lastensuojelulaki.

LUKION OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET 2019 JA HYVINVOINTI

Opiskelijan hyvinvointiosaaminen korostuu vahvasti *Lukion opetussuunnitelman perusteissa 2019*, jonka mukaan tavoitteena on “edistää opiskelijoiden hyvinvointia ja tukea heitä opinnoissaan yhä paremmin. Lukioiden toimintakulttuurissa painotetaan vahvemmin opiskelijoiden osallisuutta, yhteistyötä, yhteisöllisyyttä ja monimuotoisuutta yksilölliset tarpeet samalla huomioon ottaen. Lisäksi lukio-opintojen opiskelijälähtöisyys ja opintojen henkilökohtaistaminen vahvistuvat, jolloin opiskelumotivaatio ja opintojen mielekkyys kasvavat.” (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019, esipuhe.)

Lukion opetussuunnitelman perusteiden 2019 luvussa 3.4 korostetaan lukiokoulutuksen vahvistavan opiskelijan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia sekä antavan valmiuksia niiden ylläpitämiselle elämän eri vaiheissa. Tämän vuoksi vaikutukset opiskelijan hyvinvointiin otetaan huomioon kaikessa lukion suunnittelu- ja kehittämistyössä, johon osallistetaan myös opiskelijat. Näin hyvinvoinnin näkökulmat ohjaavat kaikkea lukion toimintaa ja jokaisen työtä niin arkisissa kohtaamisissa kuin osana opetusta. Tämän lisäksi opiskelijan hyvinvointiin vaikuttavat mm. liikunnallinen toimintakulttuuri, riittävä lepo, opiskelupäivän aikaiset tauot, ruokailu, turvallinen ilmapiiri ja mielen hyvinvointia edistävät toimintatavat. Lisäksi vastuullinen suhtautuminen ympäristöön sekä oikeudenmukaisuus ja kestävän tulevaisuuden puolesta toimiminen tukevat opiskelijan hyvinvointia.

LAAJA-ALAINEN OSAAMINEN JA HYVINVOINTI

Hyvinvointiosaaminen korostuu erityisesti laaja-alaisen osaamisen osa-alueissa, jotka muodostavat lukion oppiaineiden yhteiset tavoitteet. Hyvinvointiosaamiselle on olemassa kokonainen luku lukion opetussuunnitelman perusteissa. Oheisessa kuviossa on havainnollistettu laaja-alaisen osaamisen keskeiset sisällöt ja tavoitteet.

Laaja-alainen osaaminen lukiossa

Tavoitteina

- hyvä yleissivistys
- kestävän tulevaisuuden rakentaminen
- vahvat jatko-opinto-, työelämä- ja kansainvälisyysvalmiudet

#LOPS2021

KUVIO 2: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf

Lukiossa hyvinvoinnin ydinajatuksena on opiskelijan oman identiteetin rakentaminen ja itsetuntemuksen syventäminen. Lukio-opinnot kehittävät opiskelijan resilienssiä, sisukkuutta ja tulevaisuuden uskoa. Myös opiskelijan ymmärrys terveellisistä elämäntavoista, teknologian vastuullisesta käytöstä ja eettisyydestä lisäävät hänen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointiaan.

Lukiossa opiskelija toimii aktiivisesti oman ja toisten hyvinvoinnin ja turvallisuuden hyväksi, sekä oppii tunnistamaan ja ehkäisemään myös näitä heikentäviä tekijöitä, kuten uupumusta, kiusaamista ja häirintää. Lisäksi opiskelija saa muiden kanssa yhdessä oppimalla syventää itsetuntemustaan ja löytää tapoja kohdata muuttuvan maailman epävarmuutta ja haasteita.

Myös eri oppiaineissa hyvinvointiosaaminen on keskeinen tekijä: Minäkuvan jäsentäminen, itsetuntemuksen vahvistaminen ja pitkäjänteisyys korostuvat kaikissa oppiaineissa. Muiden ihmisten ymmärtäminen ja arvostaminen ja yhteistyössä toimiminen sekä minäpystyvyyden kasvaminen lisäävät opiskelijan hyvinvointiosaamista. Näiden ohella opiskelija saa välineitä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ylläpitämiseen ymmärtäen sosiaalisten suhteiden, tunteiden säätelytaitojen ja resilienssin merkityksen.

LUKION OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET 2019 JA RYHMÄNOHJAUS

Lukiokoulutuksen oppimäärää suorittavalla opiskelijalla on oikeus saada tarpeidensa mukaista henkilökohtaista ja muuta opintojen ohjausta sekä jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvää ohjausta, joka tukee opiskelijan hyvinvointia, kasvua ja kehitystä (Lukiolaki 714/2018, 25 §). Ohjauksen avulla kehitetään opiskelijoiden yhteisöllisyyttä, osallisuutta, toimijuutta sekä luottamusta omaan osaamiseen kehitetään ja pidetään yllä lukio-opintojen ajan. Ohjauksen avulla edistetään koulutuksen yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä ehkäistään syrjäytymistä. Opiskelun ja hyvinvoinnin seuraamisesta ja tukemisesta huolehditaan yhteistyössä huoltajien sekä lukiokoulutuksen ja opiskelijahuoltohenkilöstön kanssa.

Lukion opetussuunnitelman perusteissa 2019 mainitaan lukiossa ohjausta antavat tahot. Ohjaus on keskittynyt lähinnä opinto-ohjaajan roolin määrittelemiseen, mutta ryhmänohjaajan roolia ja tehtävänkuvaa ei ole millään muulla tavoin perusteissa määritetty kuin että ryhmänohjaaja toimii opiskeluryhmänsä lähiohjaajana.

LUKIOLAISEN HYVINVOINTI LASKUSSA?

Lukio-opiskelijoiden uupuminen on ollut paljon esillä viime aikoina. Huoli lukiolaisten jaksamisesta näkyi jo vuoden 2019 Lukiolaisbarometrissä ja Kouluterveyskyselyssä, mutta koronapandemia on pahentanut tilannetta entisestään. Tämä tulee näkymään myös Lukiolaisbarometri 2022 vastauksissa, joissa hyvinvointi ja vapaa-aika oli yksi keskeinen teema.

Lukiolaisbarometrin 2019 avulla selvitettiin lukiolaisten elämää opiskelun, vapaa-ajan ja tulevaisuuden teemojen kautta. Sen tulokset näyttävät, että opiskelu koetaan merkitykselliseksi, mutta hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvät teemat huolestuttavat: noin 40% opiskelijoista kokee opintonsa henkisesti raskaiksi ja 27%:lla lukiolaisista on vaikeuksia yhdistää opinnot ja muu elämä. Hieman alle neljännes toivoisi enemmän tukea opiskeluunsa. Saman vuoden kouluterveyskyselyssä jaksamisen haasteet nousivat yleisimmäksi lukiolaisten hyvinvointiin vaikuttavaksi tekijäksi. (Lukiolaisbarometri, 2019; Kouluterveyskysely, 2019.) Myös uusimman, vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn mukaan lukiolaisten, erityisesti tyttöjen, ahdistuneisuus ja uupumus on kasvanut.

Myös Suomen lukiolaisten liiton *“Olen aivan loppu” - koronatilanne on lisännyt lukiolaisten stressiä ja työmäärää* -artikkelissa ilmaistaan huoli lukiolaisten jaksamisesta: paineet valita oikeat oppiaineet, pärjätä hyvin opinnoissa ja siirtyä suoraan lukiosta korkea-asteelle kuormittavat lukiolaisia. Myös ulkoiset paineet ja huoli tulevaisuudesta stressaavat.

Suomen Lukiolaisten Liitto selvitti kyselytutkimuksella, miten kevään 2020 koronapandemian aiheuttama poikkeustilanne on vaikuttanut lukiolaisiin ja heidän jaksamiseensa. Kyselytutkimuksen mukaan etäopetus on kasvattanut selvästi lukiolaisten työmäärää ja lisäksi lähes puolet lukiolaisista kokee opetuksen laadun heikentyneen. Työmäärän lisääntyminen on johtanut stressin lisääntymiseen. Lisäksi rauhaton opiskeluympäristö kotona, tuen puute, yksinäisyys, “korona-ahdistus”, stressi ylioppilaskirjoituksista ja yhteisöllisyyden puute ovat myös lisänneet opiskelijoiden stressiä.

“Meidän abiryhmässä ihmiset kertoo avoimesti yksinäisyydestä. Koululta ei oo ollu mitää aloitetta siihen suuntaa et olis mitään yhteisöllistä toimintaa, eikä meillä järjestetä enää ryhmänohjausiakaan”.

Tämä kyselytutkimukseen osallistuneen opiskelijan kommentti osoittaa, että ryhmänohjaajalla on tärkeä merkitys yhteisöllisyyden ylläpitämisessä ja yksittäisen opiskelijan tukemisessa. Matalalla kynnyksellä lähestyttävää aikuista tarvitaan myös opiskelijoiden mielestä.

TIETOA LUKIOLAISEN KOULU-UUPUMUKSEN SYISTÄ JA ILMENEMISMUODOISTA

Koulu-uupumus on stressioireyhtymä, johon liittyy uupumusasteista väsymystä, kyynistä suhtautumista koulunkäyntiin sekä riittämättömyyden tunnetta opiskelijana (Salmela-Aro, 2008).

Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn perusteella 15,5% lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista kokee koulu-uupumusta. Tyttöjen osuus on poikia suurempi. Luvut ovat kasvaneet vuoden 2017 Kouluterveyskyselystä. (Kouluterveyskysely 2019; Kouluterveyskysely 2017.) Vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn mukaan lukiolaisten koulu-uupumus on kasvanut edelleen. Erityisesti tytöt (lähes 30%) kokevat uupumusta. Myös opiskelujen merkityksellisyyden väheneminen on kasvanut: 24% lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista kokee, että opinnoilla ei ole merkitystä (Kouluterveyskysely 2021).

Korppaksen (2007) lukiolaisten koulu-uupumustutkimuksen mukaan kaksi kolmasosaa vastanneista ajatteli uupumuksensa johtuvan ensisijaisesti jostakin kouluun liittyvästä syystä, joka ei ollut itsestä johtuva esimerkiksi lukion huono ilmapiiri, liian suuri työmäärä, ylioppilaskirjoitukset, koeviikot, opettajat tai koulun ulkopuoliseen elämään liittyvät seikat. Koulu-uupumusta aiheuttavat koulun ulkopuoliset asiat olivat esimerkiksi vaativa harrastus, työssäkäynti, ihmissuhteet tai muut asiat, jotka vievät kaiken mielenkiinnon. Kolmasosa vastanneista puolestaan liitti uupumuksen syyt itseensä. Tavallisimpina itsestä johtuvina syinä mainittiin vähäinen yöuni, liika stressaantuminen, mukavuudenhalu, heikko motivaatio, täydellisyyden tavoittelu, laiskuus tai muu omasta asenteesta johtuva syy. (Korppas, 2007.)

Saarelainen toteaa Pro gradu -tutkielmassaan (2020), että lukiolaisen uupumuksella on monenlaisia vaikutuksia arkeen ja ystävyys-suhteisiin. Saarelaisen haastatteluun ja kyselyyn osallistuneet lukiolaiset kuvasivat, että uupumus näyttäytyy heidän arjessaan ylivoimaisena väsymyksenä, unettomuutena ja ärtyneisyytenä. Uupuneena keskittymiskyky heikkeni ja myös tunne epäonnistumisesta tuotiin vastauksissa esiin.

LUKIOLAISEN HYVINVOINTIA TUKEVAT ASIAT

Saarelainen (2020) on tutkinut, miten lukiolaiset määrittelevät oman hyvinvointinsa, mistä osa-alueista se koostuu ja millaista tukea lukiolta tarvitaan.

Saarelainen on koonnut tutkimuksen tuloksista lukiolaisten hyvinvointimalliin, josta käy ilmi, että lukiolaisten hyvinvointi koostuu kolmesta isosta osa-alueesta: elämänhallinnasta, koulun olosuhteista ja sosiaalisista suhteista. Elämänhallinta koostuu oman elämän ohjauksesta, elämäntavoista ja terveydestä. Koulun

olosuhteet muodostuvat opinnoista, lukiolaisen mahdollisuudesta itsensä toteuttamiseen ja koulun fyysisistä olosuhteista. Sosiaaliset suhteet rakentuvat nuoren omasta tukiverkostosta ja lukion yleisestä ilmapiiristä. Kaikkien kolmen hyvinvointimallin osa-alueen tulee olla tasapainossa lukiolaisen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Vaikka monet tekijät elämäntilan ja sosiaalisten suhteiden osa-alueella ovat nuoresta itsestään riippuvaisia, myös lukiolaisten oma toimijuus korostuu. Silti tuen tarpeen tunnistaminen ja lukion tarjoama oikea-aikainen tuki on tärkeää. Alla olevassa Saarelaisen hyvinvointimallissa on nähtävissä ohjauksen, myös ryhmäohjauksen, tärkeys lukiolaisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin osatekijänä.

KUVIO 3: Lukiolaisten hyvinvointimalli (Saarelainen 2020)

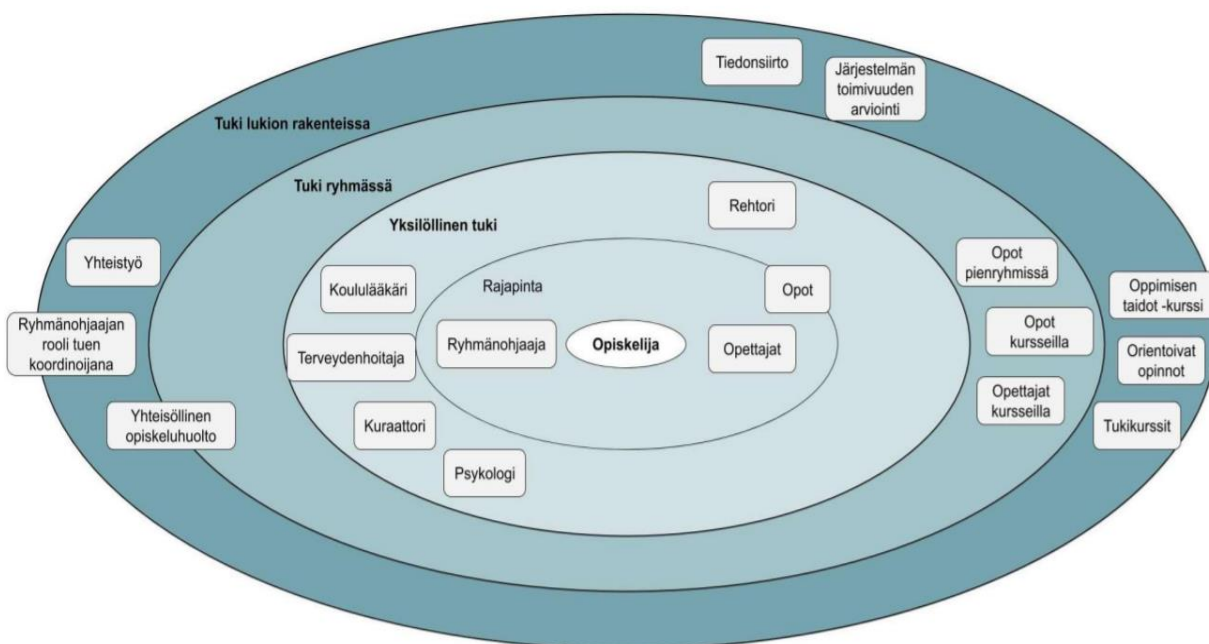
KOULU-UUPUMUKSEN TUNNISTAMINEN JA ENNALTAEHKÄISEMINEN

Koulu-uupumus ei uhkaa kaikkia nuoria ja suurin osa nuorista voi hyvin, mutta silti olisi tärkeää, että lukiossa tunnistettaisiin ja huomioitaisiin nuoret, joilla on vaikeuksia opiskelussa ja siihen motivoitumisessa (Salmela-Aro & Tuominen-Soini, 2013).

Tuijulan (2007) tutkimuksen mukaan lähes puolet opiskelijoista ilmoitti, että he eivät keskustele opinnoistaan tai niissä ilmenneistä ongelmista lainkaan ryhmänohjaajan kanssa. Koulu-uupumuksen tunnistamisen ja ennaltaehkäisyn vuoksi olisi tärkeää, että ryhmänohjaajalle varattaisiin riittävästi aikaa ja resursseja opiskelijan kohtaamiseen. Kiireettömyys, kuunteleminen ja turvallisuus luovat pohjan vahvalle läsnäololle sekä ryhmänohjaajan ja opiskelijan aidolle kohtaamiselle. Tämä madaltaisi myös opiskelijan kynnystä kertoa huolensa ryhmänohjaajalle, ennen kuin ongelmat kasaantuvat liian suuriksi. Näin ryhmänohjaaja voisi olla avainhenkilö jo varhaisessa vaiheessa havaitsemaan ja tunnistamaan opiskelijan huolia ja mahdollisia koulu-uupumuksen merkkejä.

RYHMÄNOHJAAJAN ROOLI NYKYTUTKIMUKSEN VALOSSA

Taipaleen (2020) mukaan tukijärjestelmä lukiossa näyttäytyy moninaisena ja kerroksellisenä. Hänen laatimansa kuvio lukion tukijärjestelmän kerroksellisuudesta perustuu Bronfenbrennerin (1979) ekologiseen systeemitteoriaan, joka on kehityspsykologinen teoria. Sen mukaan yksilön kehitys tapahtuu yksilön ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa.

KUVIO 4: Lukion tukijärjestelmän kerroksellisuus (Taipale 2020)

Yksilöllisellä tuella tarkoitetaan Taipaleen (2020) mallissa kaikkia sellaisia tukimuotoja, jotka toteutuvat suoraan opiskelijan ja tukea tarjoavan ammattilaisen välillä.

Mallin sisin osa käsittää ne lukion toimijat, jotka ovat mukana opiskelijoiden arjessa joka päivä, ja he ovat erityisen tärkeässä roolissa tuen tarpeen tunnistamisessa ja opiskelijoiden ohjaamisessa eteenpäin. Kuvion mukaan lähimpänä opiskelijaa eli rajapinnassa ovat opettajat ja **ryhmänohjaajat**, sillä he toimivat lukiolaisten jokapäiväisessä arjessa.

Ryhmänohjaajan rooli korostuu myös mallin ulkokehällä, joka käsittää lukion tukijärjestelmän rakenteet. Tähän liittyy ryhmänohjaajan rooli opiskelijan tuen koordinoijana mm. haastatteleamalla heidät ja ohjaamalla heidät tarvittavan tuen luokse. (Taipale 2020.)

Taipaleen (2020) mukaan esimerkiksi ryhmänohjaajan rooli opiskelijan tuen koordinoijana on ollut osa rakenteellisen tason tukijärjestelmän kehittämistyötä, joka kuitenkin konkretisoituu yksilötason tukena rajapinnassa opiskelijan ja ryhmänohjaajan välillä. Jos huoli opiskelijasta herää, ryhmänohjaaja vastaa opiskelijan tuen järjestämiseen tarvittavasta yhteistyöstä. Lähtökohtaisesti rakenteiden tasolla tuki on suunnittelu- ja kehittämistyötä, joka konkretisoituu tuen alemmilla tasoilla. Tämä näkyy myös Miika Raudaskosken (2021) rautalankamallissa (liite 4), jossa ryhmänohjaaja keskusteltuaan ensin opiskelijan kanssa ilmoittaa huolestaan alaikäisen huoltajalle ja opinto-ohjaajalle.

Oheisessa Taipaleen (2020) *Tukemisen keinot ja toiminnan tavoitteet lukiossa* -taulukossa on kerätty lukion eri ammattiryhmien käytössä olevia keinoja opiskelijoiden tukemiseen yksilöllisen tuen, ryhmässä toteutuvan tuen sekä lukion rakenteiden mukaisesti. Lisäksi keinojen alle on lisätty ammattiryhmien tukemisen toiminnan päätavoitteet.

	Opettaja	Ryhmänohjaaja	Opinto-ohjaaja	Opiskeluhoitohenkilöstö
Yksilöllinen tuki		<ul style="list-style-type: none"> • haastattelut • huolen portaat 	<ul style="list-style-type: none"> • ohjauskeskustelu 	<ul style="list-style-type: none"> • keskustelu ja reflektointi • interventio masennusoireiluun • erityisjärjestelyt ylioppilaskirjoituksiin
Tuki ryhmässä	<ul style="list-style-type: none"> • opetuksen eriyttäminen • työmäärän priorisointi 		<ul style="list-style-type: none"> • ohjaus opinto-ohjauksen kursseilla • ohjauskeskustelu pienryhmässä 	<ul style="list-style-type: none"> • kursseilla vieraileminen, palvelutietoisuuden lisääminen
Tuki lukion rakenteissa	<ul style="list-style-type: none"> • tukikurssit 	<ul style="list-style-type: none"> • opiskelijan tuen koordinointi 	<ul style="list-style-type: none"> • tukikurssit • ryhmänohjaajan käsikirja • tukijärjestelmän arviointi ja kehittäminen 	<ul style="list-style-type: none"> • tukijärjestelmän arviointi ja kehittäminen
Toiminnan tavoitteena	<ul style="list-style-type: none"> • oppiminen 	<ul style="list-style-type: none"> • tuen tarpeen tunnistaminen • tuen piiriin ohjaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • lukiolaiseksi kasvaminen • oppiminen 	<ul style="list-style-type: none"> • hyvinvoinnin lisääminen

TAULUKKO 1: Tukemisen keinot ja toiminnan tavoitteet lukiossa (Taipale 2020)

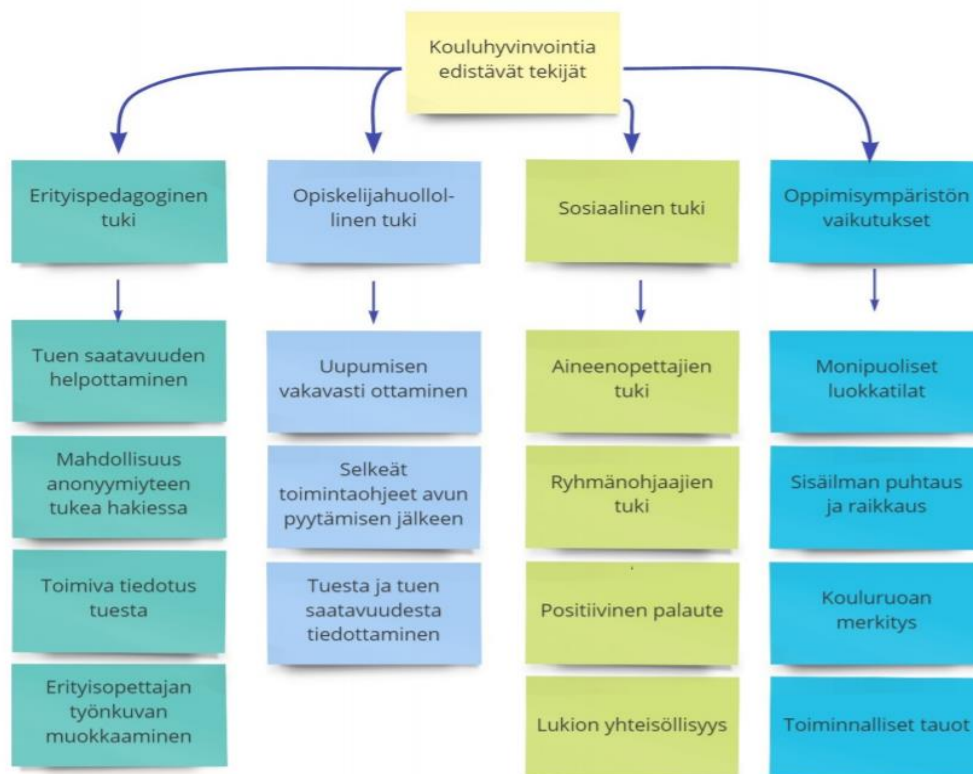
Taipaleen (2020) taulukon perusteella voidaan todeta, että opinto-ohjaajalla ja opiskeluhuoltohenkilöstöllä on eniten keinoja tukea opiskelijaa lukion tukijärjestelmän eri kerroksissa.

Ryhmäohjaajan käyttämiä tukemisen keinoja ovat yksilöllisen tuen tasolla ryhmäohjaajan haastattelut. Rakenteellisella tasolla ryhmäohjaaja toimii opiskelijan tuen asioissa yhteistyön koordinoijana. Ryhmäohjaajan toiminnan päätavoitteena tuen kannalta on opiskelijan tuen tarpeen tunnistaminen sekä tuen piiriin ohjaaminen. (Taipale 2020.)

Taipaleen huomiot vahvistavat omaa käsitystämme ryhmäohjaajan avainasemasta opiskelijan tuen tarpeen tunnistamisessa ja avun tarjoamisessa. Lisäksi mielestämme ryhmäohjaajan käsikirja on myös ryhmäohjaajan käytettävissä olevista tukikeinoista.

LUKIOLAISTEN KOKEMUKSIA RYHMÄNOHJAAJAN ROOLISTA

Lukiolaisten omia näkemyksiä tuen tarpeesta on tutkittu vähän, koska aiemmissa tutkimuksissa pääpaino on ollut lukiolaisten tuen tarpeiden kartoittamisessa. Koponen (2020) painottaa tutkimuksessaan kuitenkin lukiolaisten omaa näkökulmaa kouluhyvinvointia edistävästä tekijöistä sekä lukiolaisten saamista tukitoimista ja tuen tarpeista.

KUVIO 5: Kouluhyvinvointia edistäviä tekijöitä lukiolaisten näkökulmasta (Koponen 2020)

Ryhmänohjaajan rooli opiskelijan tukemisessa jäi opiskelijoiden omien näkemysten mukaan vähäiseksi. Koposen (2020) tutkimuksen mukaan opiskelijat toivoivat aineenopettajilta ja ryhmänohjaajilta kuuntelua sekä kuulumisten vaihtoa, mikä edellyttää opiskelijatuntemusta. Opiskelijat kokivat positiivisen palautteen saamisen myös yhtenä kouluhyvinvoinnin edistäjänä.

Koposen (2020) tutkimukseen osallistuneet lukiolaiset korostivat vastauksissaan lukion henkilöstön aikaa ja läsnäoloa, tuen henkilökohtaisuutta ja toimivaa tiedotusta tukitoimien mahdollisuuksista oppimisen, opiskelun sekä kouluhyvinvoinnin edistäjinä. Samalla esiin nousi oman tiedonhaun merkitys tuen saamiseksi.

Koposen (2020) tutkimuksen vastausten mukaan lukioissa on tarjolla tukea sekä oppimiseen ja opiskeluun että kouluhyvinvointiin. Kuitenkin oikeanlaisen tuen löytäminen ja oikean henkilön löytäminen vaatii opiskelijalta oma-aloitteisuutta ja itseohjautuvuutta. Myös Niemen ja Laaksosen (2020) tutkimuksessa opiskelijan oma aktiivisuus nousi esiin: oma-aloitteiset opiskelijat osasivat etsiä oikeanlaista ja oikea-aikaista tukea itselleen. Kuitenkin monien opiskelijoiden tuen tarve voi lukiossa jäädä huomaamatta, mikäli he eivät sitä itse aktiivisesti tuo esiin, jolloin tukea tarvitsevat opiskelijat voivat jäädä paitsi heille kuuluvasta tuesta. Tämän vuoksi ryhmänohjaajan merkitys tuen tunnistajana ja koordinoijana on ensiarvoisen tärkeää.

RYHMÄNOHJAAJAN TEHTÄVÄT

Ryhmänohjaaja on oman ryhmänsä tärkein tukihenkilö, joka pyrkii edistämään ryhmänsä opiskelijoiden hyvinvointia yksilö- ja yhteisötasolla. Koska luokattomassa lukiossa ihmissuhteet jäävät helposti pinnallisiksi ja vaihtuvat usein, on tärkeää, että opiskelija tuntee kuuluvansa johonkin ryhmään, jossa on myös yksi pysyvä aikuinen. Opiskelijan tunteminen on ryhmänohjauksen arvokkain tehtävä. (Työkaluja ryhmänohjaukseen: lukion ryhmänohjaajan kansion laatiminen Tampereen kaupungin lukioihin - kehittämishankeraportti 2007, 3.)

Ryhmänohjaaja luo oman ryhmänsä kanssa yhteiset pelisäännöt ja toimintatavat, joilla edistetään hyvää yhteishenkeä, yhteisvastuullista työskentelyä ja käyttäytymistä. Ryhmänohjaajien ja huoltajien välisellä yhteistyöllä tuetaan opiskelijan hyvinvointia, opiskelua ja opiskeluedellytyksiä. Ryhmänohjaajan työ on nykyään moniammatillista yhteistyötä, johon ryhmänohjaaja saa tukea opinto-ohjaajalta, erityisopettajalta, rehtorilta ja muilta opiskeluhuoltoryhmän jäseniltä. (Hyvinvointia Vantaan lukiolaisille - Lukioden yhteinen opiskeluhuoltosuunnitelma 2014, 19; Ryhmänohjaajan käsikirja. Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä. Keski-Pohjanmaan ammattiopisto, 9.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön valmisteleva oppivelvollisuuden laajenemiseen liittyvä oppivelvollisuuslaki astui voimaan 1.8.2021. Lain tavoitteena on, että jokainen

peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen. Oppivelvollisuusikä korotettiin 18 ikävuoteen. Lisäksi ohjausta ja oppilashuollon palveluiden määrää vahvistettiin samoin kuin peruskoulun mahdollisuuksia tarjota jokaiselle riittävät valmiudet suoriutua toisen asteen koulutuksesta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö. Oppivelvollisuuden laajentaminen.) Oppivelvollisuuden laajentuminen tuo myös ryhmänohjaajalle lisää vastuuta esimerkiksi opiskelutietojen dokumentoinnin ja opiskelijoiden taustatietoihin perehtymisen muodossa.

Tällä hetkellä oppivelvollisuuden laajentuminen ja toisen asteen maksuttomuus koskee niitä oppivelvollisia, jotka olivat keväällä 2021 perusopetuksen 9. luokalla (pääosin vuonna 2005 syntyneet). Jatkossa oppivelvollisuuden laajentuminen tulee koskemaan kaikkia alle 18-vuotiaita. Toisen asteen maksuttomuus kestää enintään sen kalenterivuoden loppuun, jona opiskelija täyttää 20 vuotta (Opetushallitus. Ohjeita lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen).

Ryhmänohjaajan tehtävänkuvaan voi oppivelvollisuuden laajentumisen myötä joissain lukioissa sisältyä myös oppivelvollisuuden laajentumiseen liittyvää dokumentointia. Lisäksi on entistä tärkeämpää kannustaa opiskelijaa opinnoissa ja valmistumisessa sekä tukea opiskelijan hyvinvointia. Siksi olisi tärkeää, että ryhmänohjaaja kannustaa opiskelijaa sallimaan huoltajien Wilma-tunnusten säilymisen täysi-ikäisyydestään huolimatta (Schildtin lukion tietopaketti ryhmänohjaajille). Näin kodin ja koulun yhteistyö olisi mahdollisimman vaivatonta.

Liitteessä 1 on listattu ryhmänohjaajan tehtäviä eri vuositasoille. Ensimmäisenä vuonna painottuvat erityisesti lukion ja opintojen käytänteisiin liittyvät tehtävät, mutta myös opiskelijaan tutustuminen. Seuraavina vuosina keskiössä ovat opiskelijan hyvinvoinnin tukemisen ohella myös opintojen seuraaminen.

Ohjeita ja mallikysymyksiä ryhmänohjaajan haastatteluja varten on liitteessä 2. Ohjeiden ja mallikysymysten pohjana on käytetty Hyvinvointia Vantaan lukiolaisille - Lukioden yhteinen opiskeluhoitosuunnitelman (2014) liitettä 6.

TYÖKALUJA RYHMÄNOHJAAJALLE

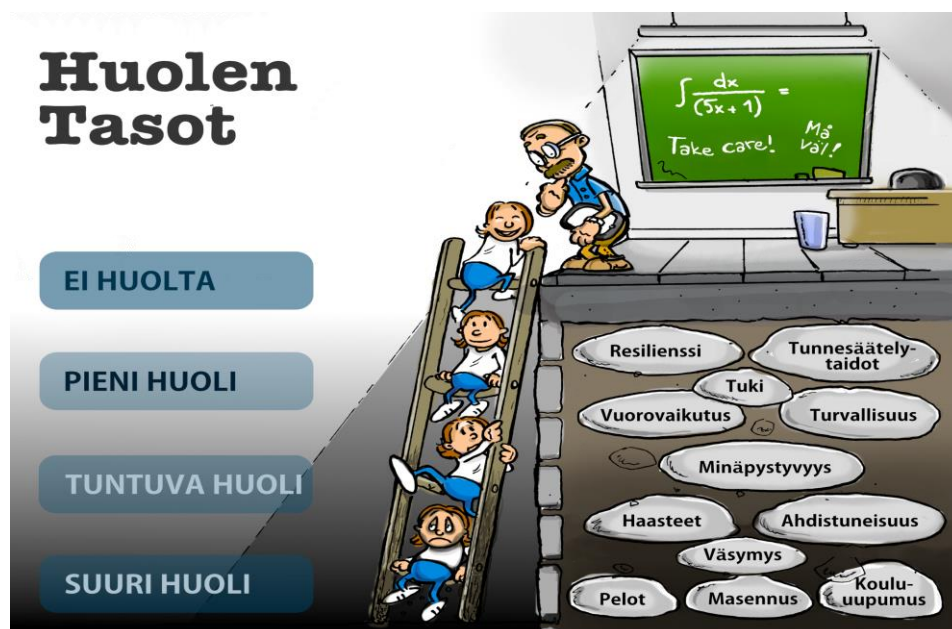
Tässä luvussa esitellään kolme erilaista työkalua sekä erilaisia ryhmäytymiseen, osallistamiseen ja hyvinvointiin liittyviä kyselyitä ja harjoituksia, joita ryhmänohjaaja voi hyödyntää työssään.

1. HUOLEN VYÖHYKKEET

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on kehittänyt huolen vyöhykkeistön lasten, nuorten, perheiden ja heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden yhteistyön välineeksi.

Ryhmänohjaaja voi hyödyntää tätä vyöhykkeistöä opiskelijan tilanteen jäsentämiseksi ja kartoittamiseksi. Keskitymme vyöhykkeistössä ryhmänohjaajan toimiin. Huoli on aina subjektiivinen kokemus, joka liittyy ennakointiin omista toimintamahdollisuuksista tilanteesta. Huolen koko muuttuu, kun omat toimintamahdollisuudet lisääntyvät tai heikkenevät. Huolen vyöhykkeistö on tarkoitettu nimenomaan ryhmänohjaajan oman huolen jäsentämiseen, eikä missään nimessä opiskelijan luokitteluun eri vyöhykkeisiin.

Huolen vyöhykkeitä on neljä (Hyvinvointia Vantaan lukiolaisille - Lukioiden yhteinen opiskeluhuoltosuunnitelma 2014). Huolen vyöhykkeistössä ryhmänohjaajan opiskelijasta kokema subjektiivinen huoli voidaan nähdä jatkumona, jonka yhdessä ääripäässä on "ei huolta" -taso ja toisessa ääripäässä "suuren huolen" -taso. Tarkastelemme ohessa huolen tasoja Vantaan opiskeluhuoltosuunnitelmaa mukaillen ryhmänohjaajan näkökulmasta. Niiden tarkoituksena on auttaa selkiyttämään ryhmänohjaajan omaa huolta.

KUVA 1: Huolen Tasot (Olli Suikkanen 2022)

EI HUOLTA

Ryhmänohjaaja kokee, että opiskelijan asiat ovat hyvin: opinnot etenevät normaalisti, opiskelijan ja ryhmänohjaajan vuorovaikutus on sujuvaa, kannustavaa ja välittävää. Ryhmänohjaajan toimet: Edistetään opiskelijan hyvinvointia lukion käytänteiden mukaan (esimerkiksi ryhmänohjaustuokiot ja ryhmänohjaajan haastattelu, opinto-ohjaajan tapaamiset, terveystarkastukset).

PIENI HUOLI

Ryhmänohjaajalla käy pieni huoli tai ihmettely mielessä, jopa toistuvasti. Huoli saattaa liittyä esimerkiksi opiskelijan oppimisvaikeuksiin, opiskelumotivaation laskuun, opintosuoritusten heikentymiseen, yksinäisyyteen, ylitunnollisuuteen, muutoksiin käyttäytymisessä ja poissaoloihin. Ryhmänohjaajalla on kuitenkin luottamus omiin auttamismahdollisuuksiinsa. Pienen huolen vyöhykkeessä on vielä hyvät mahdollisuudet varhaiseen puuttumiseen.

Ryhmänohjaajan toimet: Ryhmänohjaaja keskustelee opiskelijan kanssa ja on yhteydessä alaikäisen huoltajaan (ryhmänohjaaja sopii opiskelijan kanssa yhteydenotosta). Tarvittaessa ryhmänohjaaja konsultoi opiskeluhuollon työntekijöitä (opiskelijan luvalla tai nimettömästi).

TUNTUVA HUOLI

Ryhmänohjaajan toimenpiteistä huolimatta huoli opiskelijasta on tuntuva ja kasvaa edelleen. Omat auttamiskeinot on käytetty tai ne ovat vähissä. Ryhmänohjaaja kokee, että tarvitaan lisävoimavaroja muulta opiskeluhuoltohenkilöstöltä. Huoli on jo sen verran suuri, että ryhmänohjaaja joutuu pohtimaan velvollisuuksiaan, sitooko häntä vaitiolovelvollisuus vai lastensuojelulain 25 § ilmoitusvelvollisuus.

Ryhmänohjaajan toimet: Ryhmänohjaaja keskustelee opiskelijan kanssa ja ottaa yhteyttä alaikäisen huoltajaan (ryhmänohjaaja sopii opiskelijan kanssa yhteydenotosta). Jos opiskelija ei anna lupaa ottaa yhteyttä, ryhmänohjaajan tulee konsultoida terveydenhoitajaa, psykologia tai kuraattoria, jotka arvioivat tilanteen. Jos yhteydenotto tapahtuu, opiskelijan ja huoltajien kanssa sovitaan etenemisestä (esimerkiksi huoltajatapaamisesta tai monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamisesta opiskelijan tueksi).

Ryhmänohjaaja ohjaa harkintansa mukaan opiskelijan tarvittaessa erityisopettajalle, koulupsykologille tai koulukuraattorille. Tarvittaessa ryhmänohjaaja kokoaa monialaisen asiantuntijaryhmän (opiskelijan suostumuksella). Lisäksi ryhmänohjaaja jatkaa opiskelijan tukemista ja opintojen seuraamista. Ryhmänohjaajalla on velvollisuus tarvittaessa tehdä alaikäisestä lastensuojeluilmoitus (tarvittaessa hän konsultoi opiskeluhuollon työntekijöitä).

SUURI HUOLI

Ryhmänohjaaja arvioi opiskelijan olevan vaarassa. Huoli on tuntuva ja omat keinot ovat lopussa. Opiskelijan opiskeluun ja/tai elämänhallintaan liittyvät ongelmat lisääntyvät ja ovat vakavia. Lisävoimavaroja on saatava heti. Ryhmänohjaaja

ennakoi, että opiskelijalle käy todella huonosti, ellei tilanteeseen saada muutosta heti.

Ryhmänohjaajan toimet: Opiskelijan suostumuksella kootaan monialainen asiantuntijaryhmä tuen tarpeen selvittämiseksi ja palvelujen järjestämiseksi.

Asiantuntijaryhmä huolehtii tästä eteenpäin opiskelijan tukemisesta. Ryhmänohjaaja jatkaa edelleen opiskelijan ja hyvinvoinnin tukemista sekä opintojen seuraamista.

2. HUOLIPALAVERIMALLI

Liitteen 3 huolipalaverimalli on kehitetty yhdessä EETU-hankkeen (Ennaltaehkäisevän tuen ja intensiivisen työotteen toimintamalli nuorten palveluihin 2011-2013) kanssa. Eetu on Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön valtakunnallisen Kaste-kokonaisuuden ja Väli-Suomen lasten, nuorten ja perheiden palveluiden Kasperin II -kehittämishankkeen osahanke.

Huolipalaverimalli on mukailtu menetelmä opettajien ja oppilaitoksen muun henkilökunnan käyttöön, kun huoli nuoren asiassa herää. Mallin on tarkoitus tarjota työkalu, jonka avulla huoli voidaan ottaa puheeksi kunnioittavalla tavalla, ketään loukkaamatta opiskelijan, huoltajien ja/tai yhteistyötahojen kanssa.

3. HUOLIVIESTIMALLEJA

Liite 5 sisältää esimerkkejä huoliviesteistä, joita ryhmänohjaaja voi hyödyntää tiedottaessaan opiskelijasta ja opiskelijan tilanteesta muille opettajille paikallisesti sovittujen käytänteiden mukaisesti. Huoliviestimallien laadinnassa on käytetty apuna Hyvinvointia Vantaan lukiolaisille - Lukioiden yhteinen opiskeluhuoltosuunnitelma (2014) liitettä 8.

Tarvittaessa ryhmänohjaaja lähettää viestin uuden jakson alkaessa Wilman kautta kaikille kyseisessä jaksossa opiskelijaa opettaville opettajille. Viestin sisällöstä ja sanamuodosta sovitaan yhdessä opiskelijan kanssa. Otsikkokenttään ei tulisi kirjoittaa opiskelijan nimeä, vaan joku muu viestin laadun kertova ilmaisu (esimerkiksi "opiskelija-asia", "opiskelijan tilanne"). Viestiin olisi aina oltava opiskelijan suostumus. Jos ryhmänohjaajan mielestä on kuitenkin välttämätöntä, hän voi antaa opiskelijaa kyseisessä jaksossa opettaville opettajille salassapitosäännösten estämättä tiedon huolestaan. Tällöin on kyse opiskelun asianmukaisen järjestämisen edellyttämästä välttämättömästä tiedosta. (Lukiolaki 714/2018 58 §.) Tällöin ryhmänohjaajan on hyvä kertoa vastaanottajille, että on kysymys Lukiolain 58 §:n mukaisesta tiedottamisesta.

4. KYSELYITÄ JA HARJOITUKSIA

Monilla nuorilla on nykyään vaikeuksia solmia ihmissuhteita muihin ihmisiin tai olla päivittäin kasvokkain vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tästä voi seurata se, että nuori jää helposti yksin, koska oikeiden ihmisten lähestyminen on vaikeaa. Tällainen ulkopuolisuuden tunne voi pitkäaikaisena aiheuttaa hyvinvointiin liittyviä ongelmia. Koulun ja ryhmänohjaajan rooli [ulkopuolisuuden ehkäisemisessä](#) sekä yhteisöllisyyden rakentamisessa ja vahvistamisessa on hyvin tärkeä. Ulkopuolisuuden ehkäisyn tavoitteena on, ettei yksikään lapsi tai nuori jäisi yksin. Jokainen lapsi ja nuori tarvitsee hyväksyntää ja nähdyksi tulemistä.

Olemme halunneet tuottaa ryhmänohjaajille materiaalia, jotta ulkopuolisuuden tunnetta voi ehkäistä ja yhteisöllisyyttä rakentaa ryhmänohjausryhmässä heti ensimmäisestä koulupäivästä alkaen. Liitteessä 6 on muokattavia mallikyseitä opiskelijoille ja huoltajille. Liitteessä 7 on erilaisia tutustumis- ja ryhmäytymisharjoituksia sekä osallistavia ja toiminnallisia harjoituksia.

RYHMÄNOHJAAJALLE POHDITTAVAKSI

Tämä luku sisältää reflektioivia kysymyksiä, joiden avulla ryhmänohjaaja voi pohtia ja jäsentää työtään, koska ohjausryhmät ja opiskelijat ovat erilaisia. Vaikka edellä on annettu malleja ja työkaluja ryhmänohjaajana toimimiseen, ryhmänohjaajan persoonallisuus ja oman toiminnan pohtiminen on tärkeää monessa kohdassa. Tarkoituksena ei ole antaa pelkästään mekaanisia tehtäväkuvauksia, vaan saada ryhmänohjaaja pohtimaan myös omaa toimijuuttaan ryhmässä.

Ryhmänohjaajan olisi tärkeää myös itse tuntea olevansa osa ryhmänohjausryhmää, mikä itsessään edistää yhteisöllistä hyvinvointia, "olla samassa veneessä" ryhmän kanssa ja noudattaa yhdessä sovittuja pelisääntöjä. Ryhmänohjaaja voi myös pohtia, mitä hän saa itselleen oman ryhmänsä ohjaamisesta.

Ryhmänohjaaja voi myös pysähtyä pohtimaan, osaako hän kuunnella ja kuulla omaa ryhmäänsä, onko hän ollen läsnä omalle ryhmälleen ja kuuleeko hän oman ryhmänsä huolet. Kuten myös Miika Raudaskosken (2021) rautalankamalli (liite 4) osoittaa, ryhmänohjaajalla on tärkeä rooli silloin kun huoli opiskelijasta herää. Kuulluksi ja nähdyksi tuleminen on tärkeää ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden ehkäisyssä. Yksikin turvallinen lähiaikuinen vahvistaa opiskelijan hyvinvointia enemmän kuin pelkkä ryhmänohjausviestien lähettäjä ja tiedottaja.

Ryhmänohjaajan rooli on muuttunut luokattoman lukion ja varsinkin uuden lukion opetussuunnitelman ja laajennetun oppivelvollisuuden voimaantulon myötä. Aineenopettajan koulutuksen saanut lukion opettaja ei välttämättä ole saanut ohjauksellisia valmiuksia, joita odotetaan entistä enemmän. Näin ollen opettajan ei

välttämättä ole helppoa toimia ryhmänohjaajana. Kaikki eivät myöskään koe luonnollisena opiskelijoiden joskus erittäin vaikeiden ja henkilökohtaisten asioiden selvittämistä ja niissä auttamista. Myös erilaiset kulttuurisensitiiviset taidot korostuvat nykylukion ryhmänohjaajan työssä. Ryhmänohjaajan on kaiken kaikkiaan tärkeää tiedostaa asioita, jotka tuovat haasteita ja mahdollisesti estävät luottamussuhteen syntymisen opiskelijan ja ryhmänohjaajan välille. On syytä muistaa, että luottamus kasvaa puolin ja toisin hitaasti ja vaatii paljon työtä.

Ongelmaksi voi muodostua myös ryhmänohjaajan riittämätön kiinnostus - jopa välinpitämättömyys. Osa opettajista hoitaa ryhmänohjaustehtäviään antaumuksella ja kokee työnsä merkitykselliseksi ja arvokkaaksi. Osa taas ei ole sisäistänyt tehtäviensä tärkeyttä, jolloin opiskelijoiden tasa-arvo ei toteudu ohjauksen saannissa. Olisi tärkeää löytää aidosti innostuneita ja ohjaustyöstä kiinnostuneita ryhmänohjaajia. Tämä kuitenkin voi olla monissa lukioissa haastavaa, koska opettajia ei välttämättä ole tarpeeksi. Ryhmänohjaajaksi "joutuu" - halusi sitä tai ei. Koska ryhmänohjauksesta saa korvauksen, sovitut työt tulisi hoitaa. Nämä työt vaihtelevat kouluittain ja niitä on esitelty liitteessä 1.

Myös Öystilä (2012, 23-26) haastaa pohtimaan ryhmänohjausta kriittisemmästä näkökulmasta: Toisaalta ryhmänohjaajan tehtävänä on myötävaikuttaa siihen, että ryhmän opinnot etenevät ja tavoitteet saavutetaan. Toisaalta taas ryhmänohjaaja ei voi tehdä opiskelijoiden puolesta asioita eikä voi kantaa heidän vastuutaan esimerkiksi oppimisesta ja tavoitteiden saavuttamisesta. Ryhmänohjaajan tulisi olla ryhmän jäsenenä aikuinen, eikä yrittää liikaa olla pidetty ja hyväksyty.

Kuten käsikirjan ensimmäisessä luvussa mainitaan, lukio-opiskelijan ohjausta säätelevät monet eri lait. Opiskelijalla on oikeus saada tarpeidensa mukaista ohjausta. Tämä yhdistettynä laajennettuun oppivelvollisuuteen vaatii yksilöltä ja kouluuyhteisöltä ohjaukulttuurin uudelleen arvioimista ja sen muuttamista. Laajentuneen oppivelvollisuuden myötä uusia tehtävä- ja toimenkuvia on tullut lisää ryhmänohjaajalle. Jos kouluuyhteisö ei tue ryhmänohjaajaa tarpeeksi, on vaara, että ryhmänohjaaja uupuu tai ei näe tarvetta tehdä lisätyötä, josta ei makseta tarpeeksi. Laajentuneesta ryhmänohjauksesta maksettavaa korvausta tulisi siis pohtia syvällisesti ja huomata sen vaatimat resurssit korvauksista sovittaessa.

Ryhmänohjaajan työn helpottamiseksi olisi tärkeää laatia koulun sisäinen perehdytysmalli uusille ryhmänohjaajille esimerkiksi tällaisen käsikirjan muodossa. Koulun käytänteet tulevat näkyviksi ja ryhmänohjaajan tehtäväkuva selkeäksi, samalla vertaistuki antaa mahdollisuuden hiljaisen tiedon jakamiselle. Tällöin yksittäisen ryhmänohjaajan taakka ei kasva liian suureksi.

KUVAT

KUVA 1: Huolen Tasot (Olli Suikkanen 2022)

KUVIOT

KUVIO 1:

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/hyvan_ohjauksen_kriteerit_0.pdf

KUVIO 2:

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetusuunnitelman_perustee_t_2019.pdf

KUVIO 3: Lukiolaisten hyvinvointimalli (Saarelainen 2020)

KUVIO 4: Lukion tukijärjestelmän kerroksellisuus (Taipale 2020)

KUVIO 5: Kouluhyvinvointia edistäviä tekijöitä lukiolaisten näkökulmasta (Koponen 2020)

TAULUKOT

TAULUKKO 1: Tukemisen keinot ja toiminnan tavoitteet lukiossa (Taipale 2020)

LÄHTEET

Alaverdyan, A. & Mattila L. & Peuna-Korpioja, K. & Kivioja, T. & Lautamo, T. Ryhmänohjaajan opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 2019.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/262679/JAMKJULKAISUJA2712019_web.pdf?sequence=2&isAllowed=y (katsottu 30.7.2021)

Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development. Experiments by nature and design. Cambridge, MA: Harvard University Press. :
https://khoerulanwarbk.files.wordpress.com/2015/08/urie_bronfenbrenner_the_ecology_of_human_developbokos-z1.pdf (katsottu 29.7.2021)

Huolipalaverimallin työvihkonen. 2013. EETU
<https://docplayer.fi/904370-Huolipalaverimalli-1-huolipalaverimalli.html> (katsottu 29.7.2021)

Hyvinvointia Vantaan lukiolaisille - Lukioiden yhteinen opiskeluhoitosuunnitelma 2014

http://new-www-vantaa.fi-a.innofactor.com/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/112987_hyvinvointia_vantaan_lukiolaisille_-_lukioiden_yhteinen_opiskeluhoitosuunnitelma.pdf (katsottu 10.5.2021)

Koponen, M. (2020) Tuen tarpeet ja tuen tarjonta lukiokoulutuksessa –lukiolaisten näkemyksiä ja kokemuksia. Helsingin yliopisto.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/315129/Koponen_Mari_Pro_gradu_2020.pdf?sequence=3&isAllowed=y (katsottu 29.7.2021)

Korppas, M. (2007). Opintojen kuormittavuus ja nuorten koulu-uupumus. Teoksessa: K. Klemelä, E. Olkinuora & A. Virta (toim.), Lukio nuorten opiskelutienä: Turkulainen lukio opiskelijoiden, vanhempien ja opettajien silmin 2000-luvun alussa (153- 179). Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.

Kouluterveyskysely 2017 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely> (katsottu 26.7.2021)

Kouluterveyskysely 2019 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely> (katsottu 26.7.2021)

Kouluterveyskysely 2021 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely> (katsottu 1.6.2022)

Kuluttaako lukioputki opiskelijan loppuun? <https://www.opettaja.fi/tyossa/kuluttaako-lukioputki-opiskelijan-loppuun/> (katsottu 27.7.2021)

Kysely ryhmänohjaajan roolista lukion opettajille

<https://docs.google.com/forms/d/1rehC5iTKyFusEfKqjeY9P4d3wlghpiqPQYjX-AmVXME/edit?ts=607562c2> (laadittu 27.5.2021, katsottu 27.7.2021)

Lukiolaki 714/2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180714> (katsottu 26.7.2021 ja 3.9.2021)

Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf (katsottu 26.7.2021)

Lukiolaisbarometri 2019 <https://www.otus.fi/julkaisu/lukiolaisbarometri-2019/>
(katsottu 27.7.2021)

Lukiolaisten koronakyselyn tulokset <https://lukio.fi/app/uploads/2020/04/Lukiolaisten-koronakyselyn-tulokset.pdf> (katsottu 28.7.2021)

Niemi, A. & Laaksonen, L. M. (2019). Discourses on educational support in the context of general upper secondary education. *Disability & Society*, 35(3), 460– 478. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/316279/Niemi_Laaksonen_in_press_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y (katsottu 29.7.2021)

“Olen aivan loppu” - koronatilanne on lisännyt lukiolaisten stressiä ja työmäärää <https://lukio.fi/koronakyselyn-tulokset/> (katsottu 28.7.2021)

Opetushallitus: Hyvän ohjauksen kriteerit. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/hyvan_ohjauksen_kriteerit_0.pdf
(katsottu 27.7.2021)

Opetushallitus: Ohjeita lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/ohjeita-lukiokoulutukseen-ja-ammattilliseen-koulutukseen#anchor-toisen-asteen-koulutuksen-maksuttomuus%20->
(katsottu 19.8.2021)

Opetus- ja kulttuuriministeriö: Oppivelvollisuuden laajentaminen. <https://minedu.fi/oppivelvollisuuden-laajentaminen>
(katsottu 19.8.2021)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>
(katsottu 26.7.2021)

Ryhmänohjaajan opas Kastellin lukiossa. <https://www.ouka.fi/documents/3905894/7932759/Uuden+Kastellin+lukion+ro-opas+versio2++30.5.2014.pdf> (katsottu 30.7.2021)

Ryhmänohjaajan työkalupakki. Ohjauksen avuksi ja tueksi. Rovaniemen koulutuskuntayhtymä. <https://www.redu.fi/loader.aspx?id=b2f7f50b-7bbd-4e69-a257-31b244d3f2ca>
(katsottu 30.7.2021)
https://hyvinvoivaamis.fi/sites/default/files/attachments/good_practices/redu_ryhman_ohjaajan_tyokalupakki_versio_1_6.8.2013.pdf (katsottu 23.10.2021)

Saarelainen, N. (2020). Lukiolaisten hyvinvoinnin ulottuvuudet ja tuen tarve opiskelijoiden näkökulmasta. Helsingin yliopisto.

https://www.hamk.fi/wp-content/uploads/2018/10/Saarelainen_Nelli_Pro_gradu_2020.pdf (katsottu 27.7.2021)

Salmela-Aro, K. (2008). Motivaatio ja hyvinvointi elämän siirtymissä. *Psykologia*, 43(5), 374–379. <https://docplayer.fi/20572831-Motivaatio-ja-hyvinvointi-elaman-siirtymissa.html> (katsottu 1.6.2022)

Salmela-Aro, K. & Tuominen-Soini, H. (2013). Koulu-uupumuksesta innostukseen. Teoksessa: J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.), *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen* (242-254). Helsinki: Gaudeamus.

Schildtin lukion tietopaketti ryhmänohjaajille. https://peda.net/jao/schildtin_lukio/opiskelu/rt/ryhm%C3%A4nohjaajalle/rtel/rtel (katsottu 30.7.2021)

Taipale, N. (2020). Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki lukiossa. Tapaustutkimus lukion tukijärjestelmän rakentumisesta. Helsingin yliopisto. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/319842/Taipale_Nora_Pro%20gradu_2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y (katsottu 29.7.2021)

Tuijula, T. (2007). Opintojen ohjaus opiskelijoiden kokemana. Teoksessa: K. Klemelä, E. Olkinuora & A. Virta (toim.), *Lukio nuorten opiskelutienä: Turkulainen lukio opiskelijoiden, vanhempien ja opettajien silmin 2000-luvun alussa* (123-151). Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.

Tuijula, T. (2019). Lukiolaisten opintojen eteneminen ja kokemukset opinto-ohjauksesta. *Lukiolaisbarometri*. Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus. <https://www.otus.fi/wp/wp-content/uploads/2019/11/Lukiolaisten-opintojen-eteneminen-ja-kokemukset-opinto-ohjauksesta-Tuijula-2019.pdf> (katsottu 27.7.2021)

Työkaluja ryhmänohjaukseen: lukion ryhmänohjaajan kansion laatiminen Tampereen kaupungin lukioihin - kehittämishankeraportti 2007 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/20359/jamk_1197284792_5.pdf?sequence=1 (katsottu 30.7.2021)

Öystilä, Satu (2012). Ryhmädynamiikka ja ryhmän ohjaaminen. 21.5.2012. S. 23 - 26. <https://docplayer.fi/20468647-Ryhmadynamiikan-merkitys-kouluttajan-tulee.html> (katsottu 1.6.2022)

LIITTEET

Liite 1 Ryhmänohjaajan tehtävät eri vuositasoille

Liite 2 Ohjeita ja mallikysymyksiä ryhmänohjaajan haastattelua varten

Liite 3 Huolipalaverimalli

Liite 4 Miika Raudaskosken rautalankamalli (2021)

Liite 5 Esimerkkejä huoliviesteistä

Liite 6 Forms-kyselyt

Liite 7 Harjoituksia